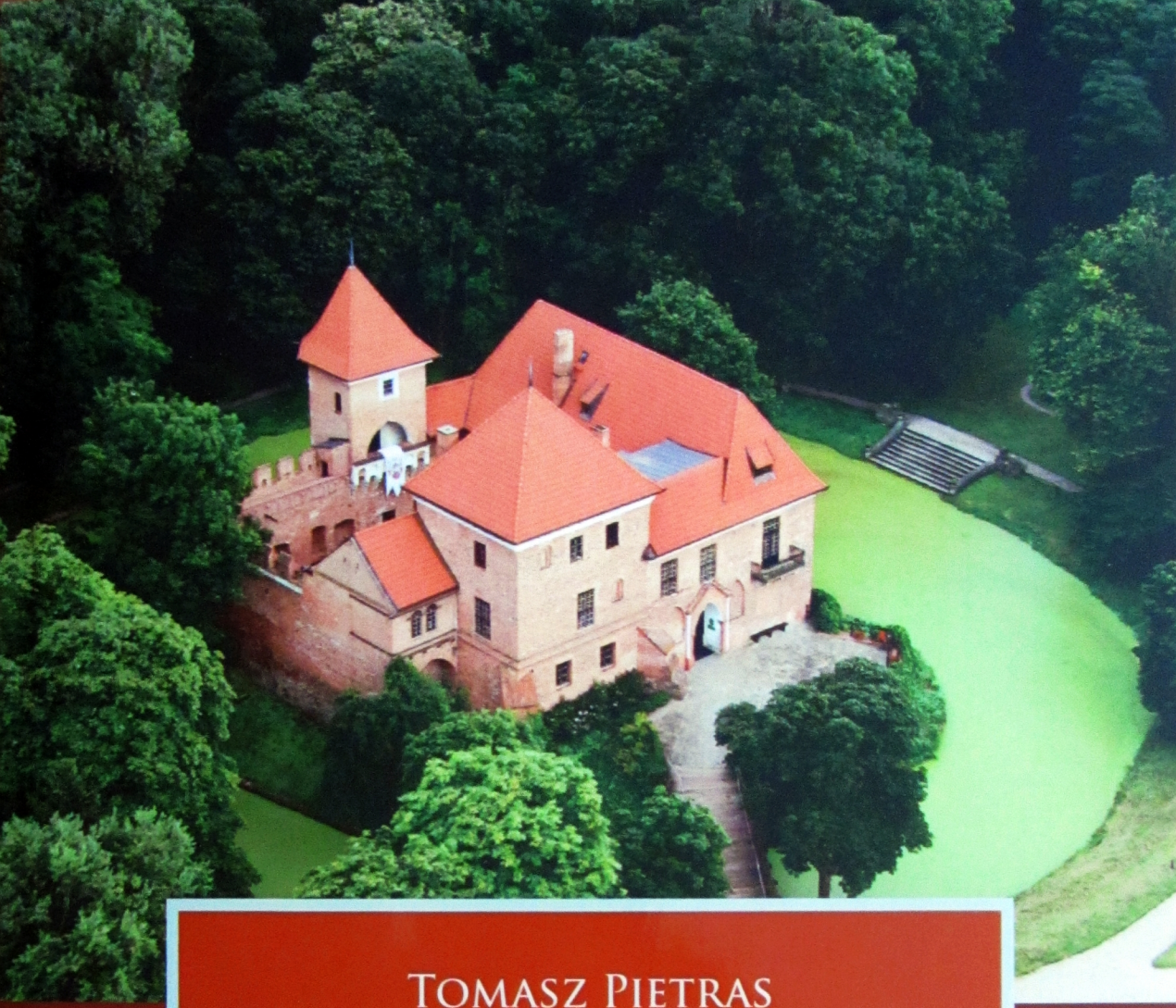

Tomasz Pietras

Oporowscy herbu Sulima

Kariera rodziny możnowładczej w późnośredniowiecznej Polsce

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Oporowscy herbu Sulima

Kariera rodziny możnowładczej w późnośredniowiecznej Polsce

Tomasz Pietras

Oporowscy herbu Sulima

Kariera rodziny możnowładczej w późnośredniowiecznej Polsce

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2013

BIBLIOTHECA THOMASOVIENSIS VOL. II
Redaktor naczelny serii: *Krzysztof Tomasz Witczak*

Tomasz Pietras
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny
Katedra Historii Historiografii i Nauk Pomocniczych Historii
90–219 Łódź, ul. A. Kamińskiego 27a
tomhislodz@gmail.com

RECENZENT
Sobiesław Szybkowski

EDYCJA TEKSTU, SKŁAD I ŁAMANIE
Tomasz Pietras

OKŁADKĘ PROJEKTOWAŁA
Barbara Grzejszczak

Na okładce wykorzystano zdjęcia lotnicze zamku w Oporowie k. Kutna
fot. Marek Wysocki (2009) oraz portalu kaplicy zamkowej w Oporowie
fot. Anna Majewska-Rau, archiwum Muzeum – Zamku w Oporowie

© Copyright by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2013

Wydrukowano z gotowych materiałów dostarczonych do Wydawnictwa UŁ
przez Katedrę Historii Historiografii i Nauk Pomocniczych Historii UŁ

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I

ISBN 978-83-7969-065-7

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

Druk i oprawa: Quick Druk

SPIS TREŚCI

Wstęp 9

Rozdział I *Pierwsze pokolenia. Początki kariery Oporowskich w ziemi łęczyckiej do 1391 roku* 19

Początki Sulimów w ziemi łęczyckiej 19
Pierwszy właściciel Oporowa 25
Stefan z Oporowa, sędzia łęczycki 31
Bogusław z Oporowa, scholastyk łęczycki 33
Włodzimierz z Oporowa, sędzia łęczycki 37
Trzeci z braci Oporowskich 39

Rozdział II *Wojewoda łęczycki Mikołaj z Oporowa – budowniczy rodzinnej fortuny* 43

Kariera polityczna Mikołaja z Oporowa 43
Działalność majątkowa Mikołaja z Oporowa w ziemi łęczyckiej 53
Kujawskie małżeństwo łęczyckiego wojewody 65

Rozdział III *Prymas Władysław z Oporowa i jego bracia. Pokolenie synów wojewody Mikołaja* 73

Stefan z Chodowa i Oporowa, kasztelan brzeziński 73
Władysław z Oporowa, podkanclerzy królewski, biskup włocławski i arcybiskup gnieźnieński 83
Jan z Goślubia 117
Bogusław ze Służewa i Oporowa, wojewoda inowrocławski 120
Mikołaj z Miłonic i Oporowa, kasztelan brzeziński 132
Piotr z Oporowa, wojewoda łęczycki 139

Rozdział IV *Kariery Oporowskich w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku* 163

Andrzej Oporowski, biskup i podkanclerzy koronny 163
Jan Oporowski (starszy), wojewoda inowrocławski i brzeski kujawski 177
Andrzej Oporowski, kanonik włocławski, gnieźnieński i kruszwicki 196
Jan Oporowski (młodszy), wojewoda inowrocławski i brzeski kujawski 201
Młodsi bracia Oporowscy, starostowie kruszwiccy 219
Mikołaj Oporowski, kasztelan kruszwicki, brzeziński i brzeski kujawski 222
Andrzej Oporowski, tenutariusz Nakonowa, wojewoda inowrocławski, brzeski kujawski i łęczycki 230

Zakończenie 253

Bibliografia 263

Tablice genealogiczne 283

Summary 295

Wykaz skrótów 299

Wykaz ilustracji 301

Indeks osób 303

ROZDZIAŁ I

PIERWSZE POKOLENIA. POCZĄTKI KARIERY OPOROWSKICH W ZIEMI ŁĘCZYCKIEJ DO 1391 ROKU

Początki Sulimów w ziemi łęczyckiej

W województwie łęczyckim w późnym średniowieczu można doliczyć się co najmniej 7 rodzin szlacheckich herbu Sulima, które pisały się z: Oporowa, Oporówka (czyli Małego Oporowa), Krzyżanowa, Sławoszewa, Dobrej i Maszkowic oraz z Różyc Sulimowych i Trojanowych. Choć wszyscy oni wyszli z jednego pnia rodowego i prawdopodobnie byli ze sobą dosyć blisko spokrewnieni, tylko Oporowskim udało się uzyskać rangę rodziny możnowładczej, dołączyć do elity szlacheckiej, najpierw lokalnej – łęczyckiej, a następnie ogólnopolskiej. Pozostałe familie możemy zaliczyć co najwyżej do rodzin średniozamożnych (ze Sławoszewa, Krzyżanowa), czy wręcz szlachty drobnej – cząstowej, a nawet zaściankowej (rodziny z Oporówka, Dobrej i Różyc).

Przynależność Oporowskich oraz ich potomków piszących się ze Służewa, Chodowa, Miłonic, Goślubia i Bratoszewic do rodu Sulimów potwierdzają licznie zachowane i różnorodne źródła heraldyczne: pieczęcie dostojników świeckich i kościelnych (co najmniej 9 do końca XV w.), zabytki epigraficzne (w Oporowie, Włocławku, Dmosinie, Bratoszewicach), udział Oporowskich w procesach o naganę szlachectwa (co najmniej 3 razy), w aktach nobilitacji plebejów (adopcji herbowej), wreszcie źródła narracyjne (Długosz), a nawet burgundzka rola herbowa z lat trzydziestych XV w. (tzw. *Herbarz Złotego Runa*),

gdzie nad miniaturą herbu Sulima umieszczono napis: *Le sire de Opporow*[1]. Nie budzi ona więc najmniejszej wątpliwości.

Hipotezy na temat pochodzenia i początków rodu Sulimów, zwłaszcza gałęzi łęczyckiej, omówiłem w opublikowanyn wcześniej artykule[2], tutaj ograniczę się więc tylko do najważniejszych wniosków. Herb Sulima, przedstawiający pół orła i 3 kamienie, wystąpił najwcześniej w Małopolsce, na pieczęci kustosza kolegiaty św. Michała na Wawelu – Franciszka z około 1325 r. (użytej w 1352 r. przez Zawiszę Gamrata z Kowali), oraz dwóch pieczęciach podsędka krakowskiego Andrzeja z Wawrowic z lat 1360–1370[3]. Ze względu na późne pojawienie się w źródłach herbu, kryterium heraldycznego nie da się więc niestety wykorzystać w badaniach nad genezą tego rodu.

Nazwa rodowa Sulima została przyjęta po raz pierwszy w Wielkopolsce, trafiając do źródeł pisanych (zapisek sądowych) w 1397 r., równolegle w powiatach konińskim i łęczyckim[4]. Prawdopodobnie nazwa ta ma pochodzenie odimienne, wtórnie odmiejscowe[5]. Można jednak wskazać nie jedną, a kilka miejscowości w Wielkopolsce, Łęczyckiem i Sieradzkiem związanych z pierwotnym stanem posiadania antenatów Oporowskich, od których być może urobiono nazwę rodu i herbu. Najbardziej prawdopodobna wydaje mi się w tej roli wieś Sulmów (dawniej Sulimów) znajdująca się w powiecie sieradzkim, parafii Goszczanów[6].

---

[1] Źródła heraldyczne oraz literaturę omówiłem w artykułach: T. Pietras, *Sulima – herb Oporowskich i jego ewolucja do końca XVI wieku*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000, s. 79–106; tenże, *Średniowieczny ród rycerski Sulimów i jego herb*, [w:] *Zawisza Czarny. Rycerz najsławniejszy i najdzielniejszy*, pod red. T. Giergiela, Warszawa 2012, s. 9–20.

[2] Tenże, *W kwestii pochodzenia…*, „Rocznik Łódzki" 2008, t. 55, s. 11–40.

[3] KDMK, cz. 1, Kraków 1879, nr XXVII, s. 31–32; F. Piekosiński, *Pieczęcie polskie wieków średnich*, cz. I: *Doba piastowska*, Kraków 1899, nr 419, fig. 282, s. 235; tamże, nr 507, fig. 318, s. 264.

[4] *Inscriptiones clenodiales ex libris iudicialibus palatinatus Cracoviensis*, wyd. B. Ulanowski, SPPP, t. VII, cz. 3, nr 1343, s. 474; *Pokłosie heraldyczne*, oprac. M. S. Zdzienicki i in., „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie", t. VI, 1921–1923, nr 1, s. 23; *Wielkopolskie roty sądowe XIV–XV wieku*, oprac. H. Kowalewicz, W. Kuraszkiewicz, t. V: *B. Roty konińskie*, Wrocław 1981, nr 19.

[5] *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, cz. 6 *Nazwy heraldyczne*, oprac. M. Bobowska-Kowalska, Kraków 1995, s. 56.

[6] S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały do słownika geograficzno-historycznego dawnych ziem łęczyckiej i sieradzkiej do 1400 roku*, cz. II: *Nacki – Żywocin oraz dodatek i uzupełnienia*, Łódź 1970, s. 128; T. Pietras, *W kwestii pochodzenia…*, s. 34. Sulmów znajduje się nidaleko Ostrowska, potwierdzonej w źródłach starej posiadłości tego rodu, o czym dalej.

W momencie, kiedy na początku panowania Władysława Jagiełły przedstawiciele kilku rodzin herbu Sulima zaczęli odgrywać pewną rolę polityczną, pozostawiając po sobie więcej śladów w źródłach, ród ten był już znacznie rozrodzony i rozproszony. W późnym średniowieczu można wskazać kilka starych skupisk dóbr Sulimów w województwach: kaliskim (powiaty gnieźnieński, kaliski i koniński), łęczyckim (powiat łęczycki i orłowski) oraz sandomierskim (powiaty wiślicki, pilzneński i sandomierski). W żadnej z wymienionych dzielnic rycerstwo tego herbu nie występowało jednak zbyt licznie. Kryterium majątkowe, najważniejsze w badaniach genealogicznych, okazuje się jedynie w ograniczonym stopniu przydatne w rozważaniach nad początkami rodu Sulimów, nie sposób bowiem ustalić, które miejscowości czy powiaty, można uznać za pierwotne gniazdo tego rodu. Ponadto wśród źródeł z XII–XIII w. nie znajdziemy dokumentów związanych z nadaniami władców lub transakcjami majątkowymi, w wyniku których owe miejscowości weszły w skład posiadłości rodowych[7]. Nic więc dziwnego, że w literaturze pojawiły się przeczące sobie hipotezy wskazujące jako pierwotne gniazdo rodowe Sulimów: Wielkopolskę (wsie Sulin i Charbowo w parafii Kłecko, w powiecie gnieźnieńskim)[8], Polskę środkową (wieś Sulimy położoną koło Różyc w powiecie łęczyckim)[9], Małopolskę (stare wsie rycerskie w kasztelanii wiślickiej)[10], a nawet Śląsk (Sulimowie mieli pojawić się w Małopolsce w wyniku celowej akcji osadniczej Henryka Brodatego, osadzajcego na północnym pograniczu drobne rycerstwo śląskie)[11]. Do rozbicia jedności rodu

[7] Wyjątkiem potwierdzającym tę regułę jest dyplom Leszka Czarnego z 1278 r. (KDP, t. III, Poznań 1879, nr 56, s. 122–124), w którym książę potwierdził transakcję sprzedaży dziedzicznej wsi Charbinowice, położonej w kasztelanii wiślickiej, przez Katarzynę córka Stefana i jej męża Bogufała, rodem z Wielkopolski, stryjowi – miecznikowi sandomierskiemu Klemensowi, synowi Wawrzyńca. Dokument ten nie mówi więc właściwie o nabyciu tej wsi przez Sulimów, lecz o zmianie jej właściciela w ramach tego samego rodu.

[8] W. Semkowicz, *O początkach rodu Sulima*, „Miesięcznik Heraldyczny", R. III, 1910, nr 1, s. 4–8. Zdaniem Semkowicza antenatem wszystkich późnośredniowiecznych Sulimów miał być kanclerz Mieszka III Starego i biskup (!) poznański, noszący rzadkie imię Cherubin (zm. po 1180).

[9] Tamże.

[10] F. Piekosiński, *Rycerstwo polskie wieków średnich*, t. III: *Rycerstwo małopolskie w dobie piastowskiej*, Kraków 1901, s. 16, 23, 27–28, 28–29, 154–155, 198, 210–211; T. Giergiel, *Rycerstwo ziemi sandomierskiej. Podstawy kształtowania się rycerstwa sandomierskiego do połowy XIII wieku*, Warszawa 2004, s. 104–105, 110–111.

[11] W. Semkowicz, *Włodycy polscy na tle porównawczem słowiańskiem*, „Kwartalnik Historyczny", R. 22, 1908, s. 597–598, 607; M. Łodyński, *Polityka Henryka Brodatego i jego syna w latach 1232–1241*, „Przegląd Historyczny", t. 14, 1912, s. 20. T. Jurek, *Herby rycerstwa ślą-*

Sulimów i jego rozproszenia doszło po raz pierwszy najprawdopodobniej w 2 połowie XII w. lub początkach XIII w., w związku z walkami domowymi toczonymi przez synów Bolesława Krzywoustego i ich spadkobierców.

W praktyce pozostaje nam więc jedynie kryterium imionowe[12], mocno krytykowane przez wielu współczesnych historyków, jednak wykorzystywane w badaniach, zwłaszcza dla okresów wcześniejszych, gdy brakuje innych źródeł. Dla rodu Sulimów najbardziej charakterystyczne jest imię Strzesz (pochodzące zapewne od Strzeżymir czy Strzeżysław), powtarzające się w kilku rodzinach tego herbu osiadłych w Wielkopolsce, Małopolsce i ziemi łęczyckiej od XII do XV w. Na tej podstawie można uznać za antenatów późniejszych rodzin herbu Sulima m.in.: komesa Strzesza, świadka dokumentu fundacyjnego klasztoru cystersów w wielkopolskim Łeknie (1153)[13], komesa Strzeżysława, współfundatora klasztoru norbertanów w małopolskim Brzesku – Hebdowie (ok. 1149)[14], innego (zapewne) Strzesza, świadka dokumentu księcia wrocławskiego Bolesława Wysokiego dla cystersów lubiąskich (1175)[15] oraz Strzeszka – cześnika krakowskiego a nastepnie sandomierskiego znanego z otoczenia Leszka Białego, Grzymisławy i Bolesława Wstydliwego (zm. po 1235)[16]. Prawdopodobnie od tego ostatniego dostojnika wywodzą się nie tylko małopolskie, ale i łęczyckie rodziny herbu Sulima[17].

---

skiego na miniaturach Kodeksu o świętej Jadwidze z 1353 roku, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne" 1993, t. 3, s. 19–20 – analizując herby rycerstwa śląskiego na miniaturach czternastowiecznego *Kodeksu o św. Jadwidze*, dostrzegł podobieństwo między polskim herbem Sulima a herbem śląskiej rodziny Budziwojowiców (*von Busewoyów*).

[12] O kryterium imionowym zob. m.in.: K. Mosingiewicz, *Imię jako źródło w badaniach genealogicznych*, [w:] *Genealogia. Problemy* m*etodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*, pod red. J. Hertla, Toruń 1982, s. 81–83 i in.; J. Bieniak, *Rozmaitość kryteriów badawczych w polskiej genealogii średniowiecznej*, [w:] *Genealogia. Problemy metodyczne*…, s. 131–148; M. Cetwiński, *„Rody" piastowskiej „marchii zachodniej". Władysław Semkowicz o średniowiecznym rycerstwie śląskim*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne", t. 3, 1993, s. 83–94.

[13] KDW, t. I, Poznań 1877, nr 18.

[14] KDM, t. IV, Poznań 1879, nr 1405 (wspominająca o tym nadaniu bulla papieża Eugeniusza IV z 1441 r.).

[15] KDS, t. I, Wrocław 1956, nr 55 i falsyfikaty, nr 112–114.

[16] Zob. biogramy różnych Strzeszów w PSB: J. Bieniak, *Strzesz* (*Strzeżysław*) (*zm. po 1152*), *możnowładca*, PSB, t. 45, z. 184, Warszawa–Kraków 2007, s. 51–52; J. Wroniszewski, *Strzesz* (*zm. po 1235*), *cześnik sandomierski*, tamże, s. 53–54; A. Szymczakowa, *Strzeszek* (*Strzeżek*) (*zm. po 1255*), *wojski*, *cześnik łęczycki*, *kasztelan spicymierski*, tamże, s. 56–58.

[17] J. Bieniak, *Wolimir h. Sulima* (*zm. 1275*), *bp kujawski*, [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, *suplement I*, pod red. Z. Nowaka, Gdańsk 1998, s. 351; A. Szymczakowa, *Strzeszek* (*Strzeżek*)…, s. 57.

Pojawienie się Sulimów w ziemi łęczyckiej można łączyć z działaniami politycznymi księcia Konrada Mazowieckiego, a zwłaszcza podejmowanymi przez niego próbami opanowania Krakowa i Małopolski[18]. W otoczeniu tego księcia, podczas zjazdów politycznych z bratem Leszkiem Białym, kilkakrotnie spotykamy w gronie dostojników małopolskich wspomnianego wyżej cześnika krakowskiego Strzeszka[19], antenata małopolskiej gałęzi rodu Sulimów. Moim zdaniem Konrad, w celu pozyskania poparcia tej rodziny dla swoich planów małopolskich, mógł nadać im dobra na terenie Łęczyckiego. Jedyna wieś w Polsce środkowej, której związki majątkowe z rodem Sulimów da się wyczytać w źródłach z XIII w., to Ostrowsko położone nad Wartą koło Uniejowa[20]. Z dokumentu księcia Konrada Mazowieckiego wystawionego 18 września 1241 r., podczas zjazdu w niezidentyfikowanej miejscowości *Pomuzow*, wiemy o nadaniu tej wsi arcybiskupstwu gnieźnieńskiemu[21]. Była to wcześniej stara posiadłość rycerska a we wspomnianym dyplomie wystąpił dotychczasowy właściciel Ostrowska – Budzisław syn Strzeszka (zapewne wspomnianego cześnika krakowskiego), prawdopodobny Sulimczyk[22].

Ów Budzisław był sędzią łęczyckim księcia Kazimierza Konradowica (1246–1257), towarzysząc swemu władcy w sądach także na Kujawach[23]. Synami wspomnianego Budzisława Strzeszkowica byli prawdopodobnie: kanclerz książęcy a następnie biskup kujawski Wolimir (zm. 1275)[24] oraz Strzeszek Budzisławic (zm. po 1255), pełniący urzędy wojskiego łęczyckiego,

[18] Walki Konrada Mazowieckiego o Kraków omówiła ostatnio – A. Tetrycz-Puzio, *Na rozstajnych drogach. Mazowsze a Małopolska w latach 1138–1313*, Słupsk 2012, s. 195–215. Tam starsza literatura na ten temat.

[19] Tamże, s. 183, 287, 295, 296. Strzeszek występował na dworze księcia Leszka Białego prawdopodobnie już od 1206 r. Był jednym ze świadków dokumentów Leszka wystawionych podczas zjazdów z Konradem w latach 1223–1224.

[20] S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *dz. cyt.*, cz. II, s. 20.

[21] KDW, t. I, nr 229.

[22] A. Tetrycz-Puzio, *dz. cyt.*, s. 207 – wspominając o tym nadaniu, nie powiązała Budzisława z rodem Sulimów, określając go patronimikiem Straszkowic. W dokumencie jest forma *Streskonis*.

[23] Tamże, s. 327. W grudniu 1249 r., podczas zjazdu księcia Kazimierza z bratem Siemowitem, księciem mazowieckim i Bolesławem Wstydliwym, księciem krakowskim w Inowłodzu, wśród świadków dokumentu zostali wymienieni m.in. sędzia Budzisław oraz wojski Strzeszek.

[24] KDP, t. I, nr 31; J. Bieniak, *Wolimir h. Sulima*..., s. 351–353; A. Tetrycz-Puzio, *dz. cyt.*, s. 140, 143, 208, 391 i in. Wolimir został kanclerzem księcia Konrada Mazowieckiego prawdopodobnie ok. 1238 r.

cześnika łęczyckiego i kasztelana spicymierskiego na dworze Konrada Mazowieckiego a nastepnie Kazimierza Konradowica[25]. Bracia Strzeszek i Wolimir wystąpili po raz pierwszy razem jako świadkowie dokumentu Konrada Mazowieckiego z 23 października 1242 r. (potwierdzenie przywilejów klasztoru cystersów w Sulejowie)[26]. Data wystawienia tego dokumentu jest znacząca, w tym czasie Konrad, po raz drugi w życiu, na krótko opanował Kraków i całą Małopolskę, z której zresztą został rychło wyparty po klęsce w bitwie pod Suchodołem (25 maja 1243 r.). Te wydarzenia polityczne stały się zapewne przyczyną dalszego rozbicia jedności rodu Sulimów. Jedni potomkowie cześnika sandomierskiego Strzeszka pozostali w Małopolsce, w służbie Bolesława Wstydliwego, utrzymując w swym ręku dobra w kasztelanii wiślickiej[27]. Tymczasem inni Sulimowie – Budzisław i jego synowie, wybrali kariery u boku Piastów z linii łęczycko-kujawskiej – Konrada i Kazimierza Konradowica.

Można przypuszczać, że po utracie na rzecz arcybiskupstwa gnieźnieńskiego Ostrowska, głównym skupiskiem dóbr ziemskich Sulimów w tej części Polski stała się środkowa część późniejszego powiatu łęczyckiego. Były to tereny o dawnym osadnictwie, gdzie jeszcze na przełomie XIV i XV w. skupiały się dziedziczne dobra większości rodzin herbu Sulima osiadłych w ziemi łęczyckiej[28]. Drugie skupisko dóbr rodowych Sulimów w tej części Polski powstało w powiecie orłowskim, na północnych krańcach województwa łęczyckiego. Jego głównym ośrodkiem stał się z czasem Oporów.

---

[25] *Urzędnicy łęczyccy*, *sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku*. *Spisy*, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1985, nr A-52, A-53, A-375, B-320, B-322; A. Szymczakowa, *Strzeszek* (*Strzeżek*), s. 57–58; A. Tetrycz-Puzio, *dz. cyt*., s. 208, 237, 327.

[26] KDP, t. 1, nr 31. Dokument ten został wystawiony w Radogoszczu (obecnie w granicach Łodzi); A. Tetrycz-Puzio, *dz. cyt*., s. 208.

[27] Synem cześnika sandomierskiego Strzeszka (zm. po 1235) był sędzia krakowski Wawrzyniec Strzeszkowic (zm. ok. 1290), jego wnukiem – miecznik sandomierski Klemens z Charbinowic i Zassowa, przodek rodzin Charbinowskich, Gamratów a zapewne też Garbowskich. O antenatach Sulimów małopolskich zob. – T. Pietras, *Średniowieczny ród rycerski Sulimów*…, s. 25–29.

[28] Tenże, *W kwestii pochodzenia Sulimów łęczyckich*…, s. 37 – obszar między Chodowem na pólnocy (dobra Oporowskich), Dalikowem na południu (dobra Sulimów ze Sławoszewa) a Maszkowicami na wschodzie (dobra rodziny z Dobrej). Niemal w środku tego trójkąta znajdowały się Różyce Sulimowe i Trojanowe – gniazdo rodowe dwóch drobnorycerskich rodzin herbu Sulima.

Pierwszy właściciel Oporowa

Stefan – włodarz, chorąży i sędzia łęczycki jest najstarszym uchwytnym źródłowo przedstawicielem wybitnej łęczyckiej rodziny możnowładczej – Oporowskich[29]. Stefan z Oporowa doczekał się własnego biogramu w *Polskim Słowniku Biograficznym*. Autorzy podważyli w nim wcześniejszą identyfikację Stefana z Oporowa z włodarzem łęczyckim tegoż imienia, pojawiającym się w dokumencie z 2 listopada 1339 r., zaprezentowaną przez Janusza Bieniaka[30], dowodząc, że ów włodarz Stefan mógł być tożsamy ze Stefanem, synem włodarza Piotra, który wystąpił w otoczeniu księcia łęczyckiego i dobrzyńskiego Władysława Siemowitowica w dniu 22 listopada 1338 r. na mszy w kościele dominikanów w Łęczycy, podczas której odczytano pozew przeciw Krzyżakom[31]. Tadeusz Nowak odnalazł niedawno w księdze grodzkiej łęczyckiej nr 79 wpis nieznanego dotąd literaturze przedmiotu dokumentu księcia Władysława z 5 grudnia 1339 r. Dokument ten wniósł do ksiąg grodzkich w 1588 r. Jakub Leźnicki, dawny właściciel Leźnicy Wielkiej. Wśród świadków dokumentu wystąpił m.in. Stefan, włodarz [łęczycki], dziedzic Oporowa (*Stephano procuratore heredi de Opporowo*)[32]. Odkrycie T. Nowaka ostatecznie potwierdziło hipotezę J. Bieniaka na temat początku kariery Stefana z Oporowa. Nadal nie potrafimy jednak odpowiedzieć na pytanie: kto był jego ojcem z pierwszym właścicielem wsi w województwie łęczyckim, od której urobiono nazwisko Oporowski?

Analiza imiennictwa i związków majątkowych łączących Oporowskich z pozostałymi rodzinami herbu Sulima, osiadłymi w północnej części ziemi łęczyckiej, pozwala podjąć próbę odszukania wspólnego przodka tych rodzin żyjącego na przełomie XIII i XIV w. Kryterium imionowe sugeruje, że rycerz ów mógł nazywać się Bogusław, Piotr, Jan lub Mikołaj, bo te właśnie imiona powtarzały się w kolejnych pokoleniach w wymienionych rodzinach Sulimów łęczyckich. Spośród licznych wsi, które trzymał w swym ręku w począt-

---

[29] J. Bieniak, *Oporowski Mikołaj* (*właściwie Mikołaj z Oporowa*) *h. Sulima* (*ok. 1365–1425*), *wojewoda łęczycki*, PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 138.

[30] *Urzędnicy łęczyccy*…, nr 345, s. 79.

[31] A. Szymczakowa, J. Pakulski, T. Nowak, *Stefan* (*Szczepan*) *z Oporowa h. Sulima* (*zm. 1370/1374*), *sędzia łęczycki*, PSB, t. 43, z. 2, Warszawa–Kraków 2004, s. 173.

[32] T. Nowak, *Nieznany dokument Władysława, księcia dobrzyńskiego i łęczyckiego z 1339 r.*, [w:] *In tempore belli et pacis. Ludzie – Miejsca – Przedmioty. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr hab. Janowi Szymczakowi w 65-lecie urodzin i 40-lecie pracy naukowo-dydaktycznej*, pod red. T. Grabarczyka, A. Kowalskiej-Pietrzak i T. Nowaka, Warszawa 2011, s. 626, 631.

kach XV w. wojewoda łęczycki Mikołaj z Oporowa, tylko część odziedziczył po przodkach. Z pewnością były to wsie Oporów i Dobrzewy położone w powiecie orłowskim w parafii oporowskiej[33]. Współdziedziczenie kilku rodzin Sulimów w XV w. lub celowe skupowanie tam działów przez Oporowskich, może jeszcze wskazywać na wsie Sławoszew[34] i sąsiednie Koryta[35], położone w północnej części powiatu łęczyckiego w parafii Sławoszew, na Cząstków[36], położony w parafii Bierzwienna oraz na Krzyżanów[37] i Konary[38], położone w powiecie orłowskim w parafii Łęki jako najstarsze dobra przodków Oporowskich. Niestety pierwsi dziedzice wszystkich wymienionych wsi pojawiają się w źródłach dopiero w końcu XIV stulecia, w najstarszych księgach sądowych łęczyckich, co nie pozwala tą metodą wskazać hipotetycznego ojca Stefana z Oporowa.

Można przypuszczać, że bliskim krewnym Stefana z Oporowa mógł być Włodzimierz – Włodek, podsędek ziemski łęczycki w latach 1349–1370[39], prawdopodobny antenat rodziny Sulimów ze Sławoszewa i Dalikowa. Świadczy o tym kryterium imionowe (powtarzalność rzadkiego imienia Włodzimierz w obu rodzinach) oraz zauważalne w źródłach silne związki łączące Sulimów łęczyckich (rodziny Oporowskich, Sławoszewskich i Krzyżanowskich) z lokalnym sądownictwem ziemskim na przełomie XIV i XV w. Innym krewnym Stefana w linii męskiej był pewnie także Franciszek – Franek z Krzyżanowa herbu Sulima, kolejny podsędek łęczycki w latach 1374–1397[40]. Alicja Szymczakowa, podsumowując stan badań nad elitami lokalnymi w Polsce średniowiecznej, zwróciła uwagę na krewniacze podstawy tych elit, na fakt, że kariera jednego przedstawiciela rodziny/rodu bardzo często pociągała za sobą wyniesienie jego krewnych. Można wymienić wiele przykładów opanowania pewnych urzędów lokalnych w różnych ziemiach na dłuższy czas przez określone rody rycerskie (np. najwyższych dostojeństw na Pomorzu Gdańskim przez Święców, najwyższych urzędów ziemskich na Kujawach przez

[33] Tenże, *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003, s. 337.

[34] S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *dz. cyt.*, cz. II, s. 101–102.

[35] Tamże, cz. I, Łódź 1966, s. 140.

[36] Tamże, cz. I, s. 56.

[37] Tamże, cz. I, s. 153.

[38] Tamże, cz. I, s. 137.

[39] *Urzędnicy łęczyccy*…, nr 250, s. 67.

[40] Tamże, nr 251, s. 67.

Leszczyców czy kasztelanii brzeskiej przez Pomianów itp.)[41]. Do podanych przez autorkę przykładów można dodać urzędy sędziego i podsędka łęczyckiego opanowane w 2 połowie XIV w. przez przedstawicieli kilku, zapewne blisko ze sobą spokrewnionych rodzin herbu Sulima.

Idąc dalej tym tropem, można wskazać prawdopodobnego wspólnego przodka Oporowskich, Sławoszewskich i Krzyżanowskich w osobie sędziego łęczyckiego Bogusława, znanego tylko z jednego dokumentu z datą 29 listopada 1302 r.[42] Imię Bogusław, zgodnie z zasadą sekwencji imion, powtórzyło się w następnym po Stefanie pokoleniu Oporowskich (Bogusław, scholastyk łęczycki, zm. 1398) oraz wśród dziedziców sąsiedniego Małego Oporowa (Bogusław – Boguszek z Oporówka, zm. po 1391)[43]. Znane z 2 połowy XIV stulecia związki Sulimczyków z łęczyckim sądownictwem ziemskim także pasują do tej hipotetycznej identyfikacji. Z braku źródeł, nie da się jej jednak zweryfikować. Biorąc pod uwagę chronologię występowania w źródłach, sędzia łęczycki Bogusław mógł być wnukiem wspomnianego wyżej Strzeszka Budzisławowica, kasztelana spicymierskiego i bratankiem biskupa kujawskiego Wolimira.

W dokumencie z 1363 r. pojawił się jeszcze jeden Bogusław określony przydawką posesjonatywną „z Oporowa"[44]. Chronologia występowania w źródłach nie pozwala rozstrzygnąć jednoznacznie, do którego pokolenia Oporowskich należałoby zaliczyć tę postać. Można łączyć tę wzmiankę ze wspomnianym już scholastykiem łęczyckim lub jego, nie znanym z imienia bratem, ojcem Elżbiety Lubrańskiej z Chodowa, zmarłym przed 1398 r.[45] Moim zdaniem tę zagadkową kwestię można rozstrzygnąć jednak inaczej i widzieć we wspomnianym Bogusławie z Oporowa, wzmiankowanym w 1363 r., młodszego brata sędziego łęczyckiego Stefana, któremu w wyniku podziału rodzinnego dokonanego po śmierci ojca, przypadł dział nazwany Małym Oporowem. Ów Bogusław byłby zatem antenatem drobnoszlacheckiej rodziny herbu Sulima piszącej się ze wspomnianego Oporówka oraz Woli Owsianej (zwanej też

[41] A. Szymczakowa, *Krewniacze podstawy elit lokalnych*, [w:] *Od genealogii do historii społecznej*, pod red. A. Jaworskiej i B. Trelińskiej, Warszawa 2011, s. 35–36 i in.

[42] KDW, t. II, Poznań 1878, nr 859; *Urzędnicy łęczyccy*…, nr 296, s. 72. Jego poprzednik – Sieciech występował do 1292 r., zaś następca – Chwał z Żychlina – od 1326 r.

[43] T. Nowak, *Własność ziemska*…, s. 340.

[44] KDP, t. II, cz. 1, nr 308.

[45] J. Pakulski, *Krąg rodzinny biskupa Jana Lubrańskiego*, „Kronika Miasta Poznania", 1999, nr 2, s. 39. Występowanie w jednym pokoleniu dwóch rodzonych braci Oporowskich o imieniu Bogusław wydaje mi się mało prawdopodobne.

Oporowską lub Wielką), Golędzkiego, Kamiennej i Wólki Lizigodz (zwanej Wolą Małą Oporowską)[46], ojcem m.in. Dobiesława – Dobka i (wspomnianego już) Bogusława – Boguszka z Oporówka[47]. Już 20 lutego 1388 r. wystąpiła w źródłach wdowa po zmarłym dziedzicu Oporówka – Helena[48], pochodząca z rodziny dziedziców Bedlna herbu Rola[49].

Oporów, zdaniem Stanisława Zajączkowskiego, był wsią starą i powstał już w I okresie rozwoju osadnictwa na terenie Polski Środkowej, czyli przed połową XII stulecia[50]. W Oporowie, lub pobliskim Kurowie, miał ponoć istnieć we wczesnym średniowieczu gród obronny, strzegący drogi z Łęczycy do Gąbina, wiązany z księciem Zbigniewem, bratem Bolesława Krzywoustego. Nie ma na to jednak bezpośrednich dowodów archeologicznych[51]. Dawniejsze badania archeologiczne odnalazły na obszarze Oporowa tylko pojedyncze fragmenty ceramiki wczesnośredniowiecznej[52]. Liczniejsze i lepiej potwierdzone znaleziska na tym terenie sięgają zaledwie połowy XIV w., stąd Janusz Tomala datował założenie tej wsi „na surowym korzeniu" dopiero na 1 połowę XIV w. i łączył z postacią Stefana z Oporowa i nadaniem mu przez Kazimierza

[46] T. Nowak, *Własność ziemska*…, s. 34, 340–344.

[47] Za sprawą nie znanej bliżej koligacji rodzinnej z Porajami do tej gałęzi Sulimów trafiło w 2 połowie XIV w. imię Zawisza, które otrzymał syn Boguszka z Oporówka – Zawisza piszący się z Woli Oporowskiej, (zob. B. Nowak, *Ród Porajów w Małopolsce w średniowieczu*, Kraków 2009, s. 55). Podobnie było w przypadku rodu Dębnów, gdzie imię Zawisza pojawiło się ok. 1345 r., w wyniku małżeństwa Zbigniewa z Oleśnicy z Małgorzatą z Kurozwęk herbu Poraj, (zob. J. Pielas, *Oleśniccy herbu Dębno w XVI–XVII wieku. Studium z dziejów zamożnej szlachty doby nowożytnej*, Kielce 2007, s. 36–37).

[48] PKŁ, t. 1, nr 641.

[49] T. Nowak, *Własność ziemska*…, s. 304, 340; W. Brzeziński, *Koligacje małżeńskie możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XIV i pierwszej połowie XV wieku*, Wrocław 2012, s. 244.

[50] S. Zajączkowski, *Uwagi nad osadnictwem dawnych ziem łęczyckiej i sieradzkiej* (*do przełomu XI i XII w.*), „Rocznik Łódzki", t. 9 (12), 1964, s. 167–169. Podobnie sądził S.M. Zajączkowski, *Powiat orłowski do lat siedemdziesiątych XVI wieku. Studia z dziejów osadnictwa, struktury własnościowej i stosunków kościelnych*, Łódź 1996, s. 78 i in.; tenże, *Dzieje Oporowa w średniowieczu i początkach ery nowożytnej*, [w:] *Oporów. Stan badań*…, s. 20; tenże, *Sieć parafialna na obszarze przedrozbiorowego powiatu orłowskiego do początków XVI wieku*, Kutno 2001, s. 29; tenże, *Powiat orłowski w średniowieczu i początkach ery nowożytnej*, [w:] *Oporów. Stan badań II. Materiały sesji naukowej zorganizowanej 10 listopada 2003 r. z okazji 550-lecia Konwentu Ojców Paulinów w Oporowie oraz 550. rocznicy śmierci fundatora Prymasa Władysława Oporowskiego*, Oporów 2008, s. 141.

[51] J. Tomala, *Oporów. Małomiasteczkowa włość prywatna w powiecie orłowskim w województwie łęczyckim od XIV do XVIII wieku. Studium archeologiczno-architektoniczne*, Oporów 2002, s. 30 (tam dawniejsza literatura na ten temat).

[52] S.M. Zajączkowski, *Sieć parafialna*…, s. 30, przypis 76.

Wielkiego „gruntów pod zasiedlenie”[53]. Nadanie to nie jest znane ze źródeł pisanych, zresztą król Kazimierz nie mógł w latach trzydziestych XIV w. nadawać dóbr ziemskich na terenie łęczyckiego, gdzie rządzili wtedy Piastowie z linii dobrzyńskiej. Sulimowie byli zapewne pierwszymi właścicielami świeżo założonej wsi Oporów, otoczonej znacznie starszymi osadami. Czas powstania tej wsi można cofnąć w czasie o kilkadziesiąt lat (jedno pokolenie) do początku XIV w. i powiązać z początkami parafii w Oporowie oraz pierwszymi uchwytnymi w źródłach podziałami rodzinnymi dóbr Oporowskich.

Pewnych informacji na temat stanu posiadania Oporowskich w powiecie orłowskim w 1 połowie XIV w. mogą dostarczyć dokumenty fundacyjne kościoła św. Marcina w Oporowie. Pleban z Oporowa został co prawda wymieniony w księgach sądowych łęczyckich po raz pierwszy dopiero w 1398 r.[54], ale parafia ta powstała zapewne znacznie wcześniej jako parafia wiejska, przed lokowaniem miasteczka w Oporowie. W dokumencie arcybiskupa gnieźnieńskiego Dobrogosta z 1399 r., jako fundatorzy altarii w kościele oporowskim wystąpili dwaj Oporowscy – scholastyk łęczycki Bogusław i jego bratanek Mikołaj. Z ich inicjatywy kościół został dodatkowo uposażony przez arcybiskupa dziesięcinami z łanów kmiecych we wsiach Oporów i Dobrzewy. Wspomniane dziesięciny miały służyć na utrzymanie nowego ołtarza w kościele parafialnym i duchownego do sprawowania pieczy nad nim[55]. Pół wieku później – 7 marca 1453 r., za sprawą ówczesnego arcybiskupa gnieźnieńskiego Władysława z Oporowa i jego brata Piotra, całe dotychczasowe uposażenie parafii oporowskiej, w tym m.in. dziesięciny kmiece ze wsi: Dobrzewy, Jaworzyna, Kamienna, Kurów, Golędzkie, Wola Owsiana i Wólka Lizigódź oraz pól folwarcznych w Oporówku, Świechowie i Jastrzębi przejął klasztor paulinów w Oporowie. Jedynym patronem kościoła pozostał Piotr z Oporowa, podkomorzy łęczycki, późniejszy wojewoda[56]. Tylko dziesięciny z łanów kmiecych w Oporówku otrzymywał z nadania arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana Gruszczyńskiego kto inny – pleban w Kompinie[57]. Uposażenie dziesięcinne klasztoru paulinów z 1453 r. odpowiada więc w pełni uposażeniu parafii opo-

[53] Tenże, *Oporów na tle osadniczym od czasów pradziejowych po średniowiecze*, [w:] *Oporów. Stan badań*…, s. 60.

[54] PKŁ, t. 1, nr 5579.

[55] ZDPauli, z. 1, wyd. J. Fijałek, Kraków 1938, nr 43, s. 86.

[56] Tamże, nr 140, s. 281–287.

[57] J. Łaski, *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, wyd. J. Łukowski, J. Korytkowski, t. II, Gniezno 1881, s. 266, 495. Kompina to wieś arcybiskupia położona w kluczu łowickim.

rowskiej, erygowanej w 1 połowie XIV w. Granice parafii oraz jej uposażenie obejmowały dobra dziedziczne Oporowskich oraz działy majątkowe ich sąsiadów i współrodowców – Sulimów z Oporówka. Prawo patronatu pozostało w całości w ręku zamożniejszych Oporowskich, zostało zapewne wykupione przez nich w późniejszym okresie, w związku z lokacją miasta w Oporowie lub fundacją klasztoru w dobrach rodowych. W omówionych wyżej dokumentach z lat 1399–1453 mamy więc dokładnie zarysowany stan posiadania tej gałęzi Sulimów wokół Oporowa w chwili fundacji, jeszcze przed pierwszym podziałem rodzinnym.

Zdaniem Stanisława Mariana Zajączkowskiego, wieś Oporówek, zwana w źródłach średniowiecznych Małym Oporowem, została wydzielona z obszernych gruntów pierwotnej wsi Oporów na skutek podziałów majątkowych, wynikających z rozradzania się właścicieli macierzystej osady. Oporówek, mimo kształtu ulicówki sugerującego starą metrykę, powstał prawdopodobnie dopiero na przełomie XIII i XIV w.[58] Wnioski tego badacza dziejów osadnictwa doskonale pasują do przyjętej rekonstrukcji genealogii Sulimów łęczyckich oraz prawdopodobnej daty podziału majątkowego. Moim zdaniem, podziału tego dokonano już w 1 połowie XIV w., krótko po powstaniu w Oporowie pierwszego kościoła parafialnego. Oporówek dosyć wcześnie, bo już przed 1393 r., został lokowany na prawie niemieckim. W tym roku bowiem spotykamy w źródłach sołtysa z Małego Oporowa[59]. Wsią powstałą później niż Oporów jest także Wola Oporowska, zwana czasem w księgach sądowych Wolą Wielką, gdzie w XV w. dziedziczyli zarówno przedstawiciele rodziny Oporowskich, jak i ich ubożsi krewni piszący się z Oporówka. Dziś znajduje się w tym miejscu wieś Wola Owsiana[60].

Być może fundatorem parafii i pierwszym właścicielem Oporowa był wspomniany wyżej Bogusław, sędzia łęczycki (1302), ojciec Stefana z Oporowa (1339–1370) i Bogusława z (Małego?) Oporowa (1363). Ów Bogusław był zapewne w nieco dalszym stopniu spokrewniony ze, znanymi z kart najstarszych ksiąg sądowych łęczyckich, antenatami rodzin szlacheckich herbu Sulima piszących się ze Sławoszewa i Krzyżanowa. Włodka ze Sławoszewa (1349–1370) i nie znanego z imienia dziedzica Krzyżanowa (zmar-

[58] S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *dz. cyt.*, cz. I, s. 120; cz. II, s. 13–14, 185; S.M. Zajączkowski, *Powiat orłowski*…, s. 79–80.

[59] PKŁ, t. 2, nr 99; S.M. Zajączkowski, *Powiat orłowski*…, s. 79.

[60] T. Nowak, *Własność ziemska*…, s. 340.

łego przed 1374 r.) można uznać za stryjecznych braci wspomnianych wyżej Stefana i Bogusława, czyli synowców sędziego łęczyckiego działającego na początku XIV w. Spośród tych blisko spokrewnionych ze sobą rodzin Sulimów łęczyckich, tylko Oporowskim udało się z czasem dołączyć do kręgu elity możnowładztwa.

Stefan z Oporowa, sędzia łęczycki

Pierwszym potwierdzonym źródłowo urzędem, jaki sprawował Stefan z Oporowa był, jak już wspomniałem, urząd włodarza łęczyckiego. Dziedzic Oporowa wystąpił jako włodarz w dwóch dokumentach z 2 listopada[61] oraz 5 grudnia 1339 r.[62] Krótko po wystawieniu tego drugiego dokumentu, Stefan awansował w lokalnej hierarchii urzędniczej na chorążego łęczyckiego. Z tytułem takim wystąpił po raz pierwszy już 27 stycznia 1340 r.[63] Następnie pojawiał się kilkakrotnie w otoczeniu księcia łęczyckiego i dobrzyńskiego Władysława Siemowitowica, występując jako świadek różnych dokumentów książęcych, np. w sporze gdzie książę był stroną i przy nadaniach dla dworzan[64]. Dowodzi to dosyć dobrych stosunków z księciem Władysławem, na którego dworze działał Stefan. Nie występował on jednak nigdy w ziemi dobrzyńskiej. Zdaniem A. Szymczakowej, może to dowodzić jego obowiązków jako chorążego w zarządzie terytorialnym księstwa łęczyckiego, pełnienia funkcji asesora sądowego w lokalnym sądzie[65]. Stefan z Oporowa sprawował urząd chorążego łęczyckiego co najmniej do 14 lutego 1346 r.[66] Po śmierci księcia Władysława Garbatego (1352), ziemia łęczycka została ponownie wcielona do Królestwa Polskiego. Król Kazimierz Wielki uznał wszystkie nominacje urzędnicze swego książęcego poprzednika, w tym urząd chorążego łęczyckiego Stefana z Oporowa.

---

[61] *Urzędnicy łęczyccy*..., nr 345, s. 79. Oryginał dokumentu znajduje się w AGAD, Dokumenty pergaminowe, nr 7225; w dokumencie tym wystąpił włodarz Stefan.

[62] T. Nowak, *Nieznany dokument*..., s. 625–626. Wśród świadków dokumentu wymieniono wyraźnie Stefana włodarza, dziedzica Oporowa.

[63] KZŁ, ks. 18b, k. 335–335v; *Urzędnicy łęczyccy*..., nr 30, s. 38.

[64] KDP, t. II, cz. 1, nr 276, cz. 2, nr 495; KDW, t. II, nr 1232; A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy za panowania ostatnich książąt dzielnicowych*, „Rocznik Łódzki", t. 24 (28), 1979, s. 114–115.

[65] A. Szymczakowa i in., *Stefan z Oporowa*..., s. 173.

[66] KDP, t. II, cz. 1, nr 276; *Urzędnicy łęczyccy*..., nr 30, s. 38.

ZAKOŃCZENIE

W ciągu XIV–XVI w. rodzina Oporowskich herbu Sulima zrobiła niezwykłą karierę. Zaczynali jako średniozamożna rodzina szlachecka, niczym nie wyróżniająca się na tle reszty szlachty łęczyckiej, powoli dobijając się urzędów. Z czasem udało im się dołączyć do elity szlacheckiej, najpierw tylko powiatowej, lokalnej (ziemskiej)[1], wreszcie do ogólnopolskiej elity władzy[2]. Dzięki działalności Mikołaja z Oporowa, pierwszego w rodzinie wojewody, Oporowscy stali się jedną z najbardziej wpływowych i najbogatszych rodzin możnowładczych w tej części Polski, silnie związaną z dworem królewskim Jagiellonów. Pozycję tę utrzymali w ciągu kilku nastepnych pokoleń, w czym niemała zasługa utalentowanych synów wojewody Mikołaja, zwłaszcza prymasa Władysława. Dopiero w połowie XVI w. kariera polityczna i pozycja majątkowa Oporowskich całkowicie się załamała.

Początki rodu Sulimów, z którego wywodzili się Oporowscy, są trudne do ustalenia ze względu na znaczne rozproszenie rodzin tego herbu w późnym średniowieczu, brak źródeł heraldycznych dla XII–XIII w. i zawodności innych kryteriów badawczych. Trudno więc jednoznacznie rozstrzygnąć kiedy przodkowie Oporowskich pojawili sie w ziemi łęczyckiej. Moim zdaniem, rodzina

---

[1] Na temat elity lokalnej zob. m.in.: A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998, s. 396–418; taż, *Nobiles Siradienses. Rody Porajów, Pomianów, Gryfów, Kopaczów i Pobogów*, Warszawa 2011, s. 479–494; taż, *Krewniacze podstawy elit lokalnych*, [w:] *Od genealogii do historii społecznej*, pod red. A. Jaworskiej i B. Trelińskiej, Warszawa 2011, s. 28–43; J. Wroniszewski, *Szlachta ziemi sandomierskiej w średniowieczu. Zagadnienia społeczne i gospodarcze*, Poznań–Wrocław 2001, s. 163–186; S. Szybkowski, *Elita ziemska Wielkopolski i Kujaw za panowania pierwszych Jagiellonów* (*1386–1501*). *Trwanie i wymiana*, [w:] *Kolory i struktury średniowiecza*, pod red. W. Fałkowskiego, Warszawa 2004; tenże, *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu* (*1370–1501*), Gdańsk 2006, s. 143–147.

[2] Stan badań nad ogólnopolską elitą władzy omówiła M. Koczerska, *Elita polityczna zjednoczonego Królestwa Polskiego w XIV–XV wieku i jej funkcja w państwie*, [w:] *Od genealogii*..., s. 11–25.

ta wywodziła się z Małopolski a w Łęczyckiem pojawiła się dzięki Konradowi Mazowieckiemu w 2 ćwierci XIII w. Książę ten, próbując opanować Małopolskę i pozyskać stronników wśród tamtejszych możnych, dawnych współpracowników Leszka Białego, nadawał im dobra w głębi swych księstw.

Około 1240 r. kanclerzem księcia Konrada został Wolimir, późniejszy biskup kujawski (1258), syn Budzisława a wnuk Strzeszka, cześnika krakowskiego. Ów Budzisław wystąpił w 1241 r. jako właściciel Ostrowska koło Uniejowa. W zamian za tę wieś, przekazaną arcybiskupom, Konrad prawdopodobnie nadał Budzisławowi dobra w Łęczyckiem. Nazwę rodu Sulima urobiono pewnie od nazwy wsi Sulimów (obecnie Sulmów) w ziemi sieradzkiej.

Budzisław Strzeszkowic, hipotetyczny antenat Sulimów łęczyckich, był sędzią łęczyckim księcia Kazimierza Konradowica a jego syn Strzeszek, brat biskupa Wolimira, został kasztelanem spicymierskim. Wnukiem Budzisława był prawdopodobnie Bogusław, sędzia łęczycki (1302). Moim zdaniem, to on był pierwszym właścicielem Oporowa i fundatorem parafii, która powstała jeszcze przed podziałem rodzinnym dóbr między Oporowskich i blisko z nimi spokrewnionych dziedziców Oporówka (Małego Oporowa). Możemy dojść do takiego wniosku, analizując uposażenie dziesięcinne kościoła parafialnego w Oporowie, przekazanego w połowie XV w. paulinom.

Synami sędziego Bogusława byli prawdopodobnie Stefan z Oporowa (występujący od 1339 r.), przodek Oporowskich oraz Bogusław z Oporowa (1363), antenat rodziny dziedziczącej w pobliskim Oporówku. Współdziedziczenie w kilku wsiach, związki z sądownictwem ziemskim oraz kryterium imionowe dowodzą, że w nieco dalszym stopniu były spokrewnione z Oporowskimi także inne rodziny Sulimów łęczyckich (ze Sławoszewa, Krzyżanowa, Dobrej i Maszkowic).

Kariera polityczna Oporowskich w XIV w. rozwijała się bardzo powoli, osiągali oni wtedy jedynie urzędy średnie w hierarchii ziemskiej. Widoczny jest związek Sulimów łęczyckich z kształtującym się sądownictwem ziemskim. Urząd sędziego łęczyckiego uzyskał Stefan z Oporowa (1358). W tym samym czasie podsędkiem łęczyckim był inny Sulimczyk – Włodzimierz, przodek Sławoszewskich, zaś jego następcą został Franek z Krzyżanowa, także herbu Sulima. Syn Stefana z Oporowa – Włodzimierz zakończył karierę jako sędzia łęczycki (1387). Przykłady te to dowód na prawdziwość tezy o krewniaczych podstawach szlacheckich elit lokalnych.

Pierwsi Oporowscy rozpoczynali kariery urzędnicze w otoczeniu księcia łęczyckiego i dobrzyńskiego Władysława Siemowitowica i kontynuowali je po wcieleniu ziemi łęczyckiej do Polski przez Kazimierza Wielkiego. Znaczącą rolę polityczną odegrali oni po raz pierwszy w okresie bezkrólewia po śmierci Ludwika Andegaweńskiego. Włodek z Oporowa został jednym z komisarzy wyznaczonych do zarządu ziemią łęczycką na zjeździe w Radomsku (1384). Jego brat – Bogusław, kanonik gnieźnieński, już 2 lata wcześniej negocjował z księciem mazowieckim Siemowitem IV, oblegającym arcybiskupi Łowicz, uzyskując zarząd nad tym zamkiem oraz życzliwość nowego arcybiskupa Dobrogosta. Związki z księciem mazowieckim nie utrudniły jednak kariery Oporowskim po objęciu rządów przez nową dynastię Jagiellonów.

W 2 połowie XIV w. można zaliczyć Oporowskich do elity powiatowej. Do grona ścisłej elity ziemskiej w Łęczyckiem dołączyli oni dopiero w następnym pokoleniu, dzięki działalności Mikołaja z Oporowa, którego można bez przesady nazwać fundatorem rodzinnej fortuny. Awansowi temu sprzyjała genealogia. Włodzimierz z Oporowa pozostawił tylko jednego syna – Mikołaja oraz dwie córki. Majątek ziemski Oporowskich, skromny jeszcze wtedy, nie uległ więc podziałom a posagi wydanych za sąsiadów córek (70–120 grzywien) nie zrujnowały rodziny. W poprzednim pokoleniu jeden z braci (Bogusław) wybrał karierę kościelną. Jest to pierwszy znany przykład polityki majątkowej prowadzonej przez tę rodzinę, gdzie w każdym pokoleniu jeden lub kilku braci przeznaczanych było do stanu duchownego, aby ocalić dobra rodowe przed trwałym podziałem. Po śmierci stryja – scholastyka łęczyckiego, jego dział majątkowy został podzielony między Mikołaja a bratową – Jachnę z Chodowa. Jej jedyna córka – Elżbieta Lubrańska po latach przeniosła się na Kujawy, dobra łęczyckie odstępując Oporowskiemu.

Mikołaj z Oporowa zaczynał karierę w lokalnej hierarchii ziemskiej od skromnych urzędów podkoniego oraz łowczego mniejszego łęczyckiego. Szybko jednak dał się poznać z jak najlepszej strony królowi Władysławowi Jagielle. Oddał mu pewne usługi w okresie wielkiej wojny z Zakonem Krzyżackim, m.in. w trakcie pertraktacji pokojowych toczonych w końcowej fazie zmagań. Nagrodą za tę działalność był awans na ważniejszy urząd podkomorzego łęczyckiego. Mikołaj został bliskim współpracownikiem króla, budującego właśnie własne stronnictwo dworskie. Dzięki temu uzyskał nominację na królewskiego starostę w ziemi łęczyckiej (1419) oraz na najwyższy urząd w łęczyckiej hierarchii ziemskiej – wojewody (1420). Mikołaj

z Oporowa do śmierci był głową królewskiego stronnictwa w Łęczyckiem oraz jednym z ważniejszych stronników Jagiełły w tej części Polski. Jako wojewoda łęczycki wszedł w skład rady królewskiej, można więc uznać go za pierwszego z Oporowskich należącego do ogólnopolskiej elity władzy. Brał udział w sądach królewskich w Brodni oraz różnych misjach dyplomatycznych, asystował przy podpisywaniu traktatów sojuszniczych, uczestniczył w rokowaniach pokojowych, np. pokoju mełneńskiego z Krzyżakami (1422).

Awansowi Oporowskiego sprzyjała zmiana pokoleniowa wśród stronników dworu w ziemi łęczyckiej – śmierć wieloletniego wojewody Jana Ligęzy z Niewiarowa (1419) oraz popadnięcie w niełaskę kanclerza Wojciecha Jastrzębca i jego krewnych z Łubnicy i Borysławic (1420). Oporowscy przejęli ich rolę przywódców stronnictwa królewskiego w Łęczyckiem a ich kariera rozwijała się równolegle z awansem rodziny Szafrańców.

Wojewoda Mikołaj z Oporowa stał się także budowniczym potęgi ekonomicznej swojej rodziny, przez lata stworzył największy, zwarty kompleks majątkowy w województwie łęczyckim (liczący 25 osad: 1 miasto, 15 całych wsi, i 9 części). Dokonał tego drogą zakupów, zamian, lokując nowe wsie. W rodowej siedzibie Oporowie lokował na prawie niemieckim miasto, co było bardzo ważne dla prestiżu rodziny, powiększył uposażenie rodowej parafii, przebudował kościół, rozpoczął budowę murowanego zamku (a przynajmniej głównej wieży tego założenia). Było to największe w tym czasie latyfundium w całej ziemi łęczyckiej, fortuna prawdziwie możnowładcza, przynajmniej na skalę Polski Środkowej[3]. Nawet podział dóbr rodowych po śmierci wojewody w 1425 r. między jego 6 synów nie zrujnował materialnie rodziny.

Dobra rodzinne Oporowskich wojewoda Mikołaj powiększył również o położony na Kujawach klucz służewski. Było to możliwe dzięki małżeństwu z Krystyną ze Służewa herbu Pomian. Dzięki temu mariażowi, potomkowie wojewody łęczyckiego zyskali możliwość kariery w kujawskich hierarchiach ziemskich, stając się rodziną wielodzielnicową. Większość synów wojewody

[3] T. Nowak, *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003, s. 558, 562, 339. Dla porównania, majątek ziemski najbogatszych urzędników kujawskich liczył w XV w. około 30 osad (w tym 3 miasteczka). Mikołaja Oporowskiego i jego rodzinę można więc śmiało zaliczyć do grupy właściwego (ponadlokalnego) możnowładztwa – zob. S. Szybkowski, *Kujawska szlachta*…, s. 260, 263. Na przełomie XV i XVI w. majątek ziemski najbogatszych możnowładców wielkopolskich obejmował zazwyczaj kilka miast i 40–60 wsi posiadanych w całości lub części – zob. Z. Górczak, *Kariery majątkowe rodzin aspirujących do kręgu elity możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku*, Poznań 2013, s. 354–355.

osiągnęła wysokie urzędy w administracji centralnej i polskim kościele lub hierarchiach ziemskich. Ich potomkowie obejmowali majątki i urzędy w Łęczyckiem, na Kujawach, w ziemi dobrzyńskiej oraz Wielkopolsce.

Karierom urzędniczym Oporowskich sprzyjało bardzo dobre wykształcenie. Zadbał o nie wojewoda Mikołaj, wysyłając na studia uniwersyteckie dwóch, czy nawet trzech synów. Także w nastepnych pokoleniach Oporowscy, częściej niż inne rodziny szlacheckie, wysyłali synów na studia, zwłaszcza prawnicze do Italii. Była to inwestycja, która miała w przyszłości przynieść korzyść całej rodzinie. Doktoraty z zakresu prawa zdobyli na zagranicznych uczelniach dwaj Oporowscy – Władysław (1420) i Andrzej (1462), obaj uzyskali później infuły biskupie i wysokie urzędy kancelaryjne.

Dzięki nepotyzmowi prymasa Władysława Oporowskiego, jego bracia i bratankowie uzyskiwali dochody z bogatych kluczy majątków biskupich, rozpoczynali kariery kościelne w kapitułach katedralnych, udawali się na zagraniczne studia i wojaże. Dostojnik ten wziął udział w fundacji kościołów parafialnych w dobrach braci – w Miłonicach i Ostrowie koło Pakości. Protekcja arcybiskupa nie była jednak decydującym czynnikiem, który wyniósł rodzinę Oporowskich z grona średniej szlachty do elity możnowładczej[4]. Tę zasługę należy raczej przypisać jego ojcu. Pozycja polityczna brata – podkanclerzego, biskupa i prymasa ułatwiała awanse innym członkom rodziny a jego majątek pozwolił na finalizację prestiżowych i kosztownych inwestycji, budowę w rodowej siedzibie Oporowskich murowanego zamku i ufundowanie tu (wraz z bratem Piotrem) klasztoru paulinów.

Ugruntowanie pozycji potomków wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa było możliwe dzięki konsekwentnej polityce popierania przez tę familię królów z dynastii Jagiellonów. Nagrodą za wierną służbę były beneficja kościelne, starostwa i awanse w hierarchii ziemskiej. W pokoleniu synów wojewody Mikołaja najaktywniejsi byli Władysław, Bogusław i Piotr.

Władysław z Oporowa zrobił karierę w kancelarii królewskiej Władysława Jagiełły, awansując w 1429 r. na urząd podkanclerzego. Uczestniczył w wielu ważnych akcjach politycznych i dyplomatycznych, wykorzystując wiedzę prawniczą na użytek monarchy, np. w procesie polsko-krzyżackim

[4] S. Szybkowski, *Kujawska szlachta*..., s. 420; A. Szymczakowa, *Krewniacze podstawy*..., s. 42; Z. Górczak, *dz. cyt.*, s. 369–370. Protekcji dostojników kościelnych w dużym stopniu zawdzięczały swe kariery polityczne i majątkowe np. rodziny Oleśnickich, Rytwiańskich, Gruszczyńskich, Łaskich, Bnińskich, Górków, Lubrańskich, Sokołowskich, Lubstowskich czy Licheńskich.

przed legatem Zeno (1422), sporze o koronację wielkiego księcia litewskiego Witolda (1429–1430), zawarciu sojuszu z husytami czeskimi (1432), układach z Zygmuntem Kiejstutowiczem i zredagowaniu aktu unii grodzieńskiej (1432), wynegocjowaniu pokoju brzeskiego z Krzyżakami (1435). Formą uposażenia były liczne beneficja kościelne w wielu kapitułach, a zwłaszcza biskupstwo włocławskie (1434). Podkanclerzy Oporowski był bliskim współpracownikiem kanclerza Jana Szafrańca, wraz z nim kierując przez kilka lat polską polityką zagraniczną. Reprezentował poglądy monarchistyczne i antyluksemburskie. Musiał jednak odejść z kancelarii królewskiej po śmierci Jagiełły, ze względu na konflikt z biskupem krakowskim Zbigniewem Oleśnickim, późniejszym kardynałem.

W okresie panowania Władysława III rodzina Oporowskich związała się ze stronnictwem dworskim królowej Zofii, niechętnym wpływom Oleśnickiego. Najstarszy z braci – Stefan, awansował wtedy na kasztelana brzezińskiego (1436) i uzyskał starostwo chęcińskie, należące do dóbr oprawnych królowej – wdowy (1441). Kariery urzędnicze rozpoczęli także młodsi bracia – Bogusław, Mikołaj i Piotr. Oporowscy uaktywnili się ponownie w okresie bezkrólewia po tragicznej śmierci Warneńczyka (1444).

Apogeum znaczenia politycznego rodziny Oporowskich to pierwsza połowa panowania Kazimierza Jagiellończyka, kiedy bracia konsekwentnie popierali nowego króla w jego sporach z kardynałem Oleśnickim i panami małopolskimi, nawiązywali kontakty ze zbuntowanymi przeciw Krzyżakom stanami pruskimi, agitowali za wojną o Pomorze. Władysław na kilka lat przed śmiercią awansował w hierarchii kościelnej na arcybiskupstwo gnieźnieńskie (1449). Jako prymas, toczył głośny spór z kardynałem Oleśnickim o pierwszeństwo w radzie królewskiej i polskim kościele, w czym konsekwentnie popierali go panowie wielkopolscy.

Bogusław jako pierwszy z Oporowskich został wojewodą (1439) i starostą (1452) inowrocławskim. Jego kariera urzędnicza na Kujawach była możliwa dzięki przejęciu odziedziczonych po matce dóbr służewskich. W następnych latach zrezygnował z dziedzicznych dóbr łęczyckich, powiększając majętności kujawskie w drodze zakupów (klucz ostrowski). Była to celowa regionalizacja majątkowa dóbr rodzinnych. Dzięki temu w nastepnych pokoleniach potomkowie Bogusława (Służewscy) utrzymali się, dłużej niż Oporowscy, w kujawskiej elicie ziemskiej. Bogusław angażował się w różne akcje polityczne Kazimierza Jagiellończyka, np. w imieniu króla odbierał przysięgę

wielkiego mistrza Krzyżaków (1450), współorganizował ostatnie przed wybuchem wojny trzynastoletniej rokowania z Zakonem (1452).

Piotr z Oporowa brał udział w wielu ważnych akcjach dyplomatycznych, poselstwach i rokowaniach, zwłaszcza w negocjacjach z Krzyżakami toczonych w okresie wojny trzynastoletniej. Był jednym z najważniejszych negocjatorów polskich drugiego pokoju toruńskiego (1466). Ze względu na związki rodzinne i majątkowe ze szlachtą zachodniomazowiecką, Piotr Oporowski zaangażował się w inkorporację ziem rawskiej, bełskiej i gostynińskiej do Polski po wygaśnięciu jednej z linii Piastów mazowieckich (1462). W wyniku szeregu transakcji z braćmi, skoncentrował w swoich rękach rodzinne gniazdo w Oporowie wraz z zamkiem, dzięki czemu właśnie jego potomkowie zachowali nazwisko Oporowskich. W zamian za pożyczki na bieżące cele polityczne, Piotr uzyskał od dwóch kolejnych królów starostwo kowalskie (1438) a potem starostwo kruszwickie i dochody z ceł w Brześciu Kujawskim (1466).

Synowie wojewody łęczyckiego Piotra z Oporowa, podobnie jak ojciec, dziad i stryjowie, chętnie angażowali się w różne akcje polityczne kolejnych królów z dynastii Jagiellonów – Kazimierza Jagiellończyka oraz jego synów. W tym pokoleniu najwybitniejszą postacią był najstarszy z synów Piotra – Andrzej Oporowski, biskup i podkanclerzy koronny. Andrzej, świetnie wykształcony prawnik, skrupulatny i pracowity kancelista, polityk bardzo aktywny przez lata w służbie królewskiej, najwyraźniej nie miał szczęścia. Mimo pełnego poparcia monarchy, nie udało mu się z przyczyn politycznych („wojna popia") objąć bogatej diecezji warmińskiej (1471), musiał zadowolić się mniej dochodową diecezją przemyską (1479). Kiedy wreszcie doczekał się nominacji na biskupa włocławskiego (1481), nie zdążył już odbyć uroczystego ingresu, zmarł bowiem w Mereczu na Litwie, kierując tam prawie do chwili śmierci kancelarią polską króla Kazimierza (1483).

Jego dwaj bracia osiągnęli wysokie urzędy w hierarchiach ziemskich łęczyckiej i kujawskich. Jan Oporowski został wojewodą inowrocławskim (1480) a potem brzeskim kujawskim (1484), zaś jego młodszy brat Mikołaj – kasztelanem kruszwickim (1465), brzezińskim (1475) i brzeskim (1480). W następnym pokoleniu, za panowania Zygmunta I Starego, stryjeczni bracia Andrzej Oporowski (syn Mikołaja) oraz Jan Oporowski (syn Jana) także osiągnęli najwyższe urzędy ziemskie. Andrzej, piszący się zwykle z trzymanej królewszczyzny Nakonowa, został wojewodą inowrocławskim (1523), brzeskim kujawskim (1525) oraz łęczyckim (1532). Jan Oporowski (młodszy)

objął po Andrzeju palację inowrocławską (1525) a potem brzeską (1532). Za młodu tenże Andrzej był aktywny jako poseł ziemski, uczestniczył w sejmach piotrkowskim (1504) i radomskim (1505), które stworzyły podwaliny ustroju demokracji szlacheckiej. Posłem był także na pierwszych sejmach Zygmunta I Jan Oporowski a nieco później – Mikołaj, najstarszy syn Andrzeja.

Osłabienie aktywności politycznej Oporowskich widać już od końca XV w., kiedy Jagiellonowie przeorientowali polską politykę zagraniczną na politykę dynastyczną, sprawy tureckie i mołdawskie[5]. Ten zwrot sprzyjał oczywiście rodom magnackim wywodzącym się z Małopolski, spychając Wielkopolan na drugi plan. Mimo wysokich urzędów ziemskich i zasiadania w senacie, aktywność tej rodziny na arenie ogólnopolskiej nie była imponująca. Ówczesny sposób wotowania w senacie rzadko dopuszczał do głosu wojewodów i kasztelanów zasiadających na dalszych miejscach, dostojnicy z Kujaw mieli więc coraz mniejszy wpływ na kierunek polskiej polityki. Można zaliczyć ich najwyżej do polityków drugiego szeregu, współpracujących z bardziej wpływowymi dostojnikami, jak starosta malborski Ambroży Pampowski czy biskupi Piotr Tomicki i Andrzej Krzycki. Nie byli jednak raczej „bogatymi miernotami"[6]. Najważniejszym polem ich aktywności politycznej pozostawały tradycyjnie stosunki polsko-krzyżackie (do 1525), sprawy pruskie (unifikacja Prus Królewskich z Koroną) oraz mazowieckie (inkorporacja tej dzielnicy do Polski).

Oprócz dóbr dziedzicznych w ziemi łęczyckiej, podstawą majątkową działalności rodziny Oporowskich w 2 połowie XV i XVI w. stały się uzyskane dzięki łasce królewskiej królewszczyzny, zwłaszcza starostwo kruszwickie (z miastami Kruszwica i Gębice), pozostające w latach 1466–1572 stale w rękach tej familii, tenuty nakonowska, grabowska, cła brzeskie, zapisy na czynszu gdańskim i inne dochody. W miarę topnienia dziedzicznych dóbr rodowych w wyniku podziałów rodzinnych, rola tych królewszczyzn dla finansów rodziny stale rosła. Były one jednak uzależnione od łaski monarszej a ich pozyskiwanie wymagało stałej aktywności politycznej i wpływowych protektorów, co z biegiem lat przychodziło panom z Oporowa coraz trudniej. Działalność publiczna, udział w wojnach, poselstwach, elekcjach, obradach sejmowych i radach senatu były kosztowne. Aktywność publiczna była jed-

[5] W. Fałkowski, *Elita władzy w Polsce za panowania Kazimierza Jagiellończyka* (*1447–1492*). *Studium aspektów politycznych*, Warszawa 1992, s. 156–159.

[6] K. Górski, *Rządy wewnętrzne Kazimierza Jagiellończyka w Koronie*, [w:] M. Biskup, K. Górski, *Kazimierz Jagiellończyk. Zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku*, Warszawa 1987, s. 102.

nak konieczna, aby utrzymać się w kręgu elity, zawierać korzystne koligacje małżeńskie, pozyskiwać możnych protektorów, urzędy i starostwa[7].

Oporowscy, od czasu mariażu wojewody łęczyckiego Mikołaja z Krzystką ze Służewa, chętnie decydowali się na koligacje międzydzielnicowe z równymi sobie rodzinami senatorskimi. Pozwalało to tworzyć koalicje rodzin wspierających się wzajemnie na dworze królewskim, przy uzyskiwaniu beneficjów kościelnych czy awansach urzędniczych w hierarchiach ziemskich[8]. Oporowscy chętnie współpracowali ze spowinowaconymi ze sobą rodzinami Kościeleckich i Leszczyńskich, których przedstawiciele zaliczali się w początkach XVI w. do ścisłej elity. Za czasów Zygmunta I pozycja Oporowskich na rynku matrymonialnym uległa wyraźnej degradacji, czego dowodzi odmowa ręki Jadwigi Lubrańskiej dla młodszego syna wojewody łęczyckiego Andrzeja Oporowskiego (1533), gdy trafiła się dla panny lepsza partia (Maciej Opaliński).

Polityka matrymonialna była jednak bardzo kosztowna. Pod koniec XV i w XVI w. posagi i oprawy w rodzinie Oporowskich były znacznie wyższe niż wcześniej, córki wojewody brzeskiego Jana Oporowskiego dostały np. posagi po 1000 florenów każda. Dzięki korzystnym koligacjom małżeńskim, majątek rodziny był na szczęście uzupełniany o dobra ziemskie odziedziczone przez żony. Najlepszym przykładem jest tu wniesienie przez Zofię z Żurawicy, żonę wojewody Jana (starszego), części obszernych dóbr ruskich Odrowążów wraz z trzymanymi przez nich królewszczyznami. Miało to jednak i złe strony, bo te nowe dobra, rozproszone w różnych częściach kraju, bywały zaniedbywane i tracone. Część trzymanych przez Oporowskich królewszczyzn ruskich uległo królewskiej konfiskacie z powodu nieobsadzenia kilku wypraw zbrojnych do Mołdawii. Przeszły one w ręce rodów małopolskich.

Przedstawiciele młodszych pokoleń Oporowskich rozpoczynali kariery kościelne w kapitule włocławskiej, u boku wspomnianego biskupa Andrzeja. Kariery jego bratanków nie rozwijały się jednak równie pomyślnie, jak w poprzednich pokoleniach, co okazało się jedną z przyczyn upadku znaczenia rodziny. Starszy z nich, kanonik włocławski Andrzej, nie osiągnął nigdy

[7] Wraz z utratą łaski królewskiej i dostępu do starostw upadały także inne fortuny możnowładcze, np. Pampowskich czy Brudzewskich – zob. Z. Górczak, *dz. cyt.*, s. 375.

[8] O roli koligacji małżeńskich zob. np.: S. Szybkowski, *Kujawska szlachta*…, s. 340–377; tenże, *O kilku koligacjach Oporowskich herbu Sulima*, [w:] *Krzyżacy*, *szpitalnicy*, *kondotierzy*, pod red. B. Śliwińskiego, Malbork 2006, passim; Z. Górczak, *dz. cyt.*, s. 361–362; W. Brzeziński, *Koligacje małżeńskie możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XIV i pierwszej połowie XV wieku*, Wrocław 2012, s. 265–316.

infuły biskupiej. Nie ukończył rozpoczętych studiów prawniczych we Włoszech, angażując się w zagraniczne misje dyplomatyczne, zaniedbywał obowiązki duszpasterskie, był niegospodarny i skłócony ze swoją macierzystą kapitułą. Z kolei jego brat Jan porzucił karierę kościelną po przedwczesnej śmierci młodszych braci, aby po latach zostać wojewodą. Karierę kościelną przerwał też jego syn Erazm[9]. Dochody z beneficjów i kluczy dóbr kościelnych przestały wspierać majątek rodowy i zabrakło w rodzinie wysoko postawionych duchownych protektorów.

Dziedziczne dobra ziemskie Oporowskich w ziemi łęczyckiej ulegały kolejnym podziałom rodzinnym, kurczyły się i ulegały rozproszeniu[10]. Po śmierci wojewody brzeskiego Jana Oporowskiego (1494), rodzina próbowała bronić się przed pauperyzacją, gospodarując przez lata w niedziale braterskim. Dopiero po niespodziewanej, przedwczesnej śmierci 4 braci, dwaj pozostali przy życiu – Jan i Andrzej dokonali działu majątkowego (1508).

Zdobyta przez pokolenia pozycja społeczna wymagała znacznej wysokości posagów, rujnujących rodzinę w przypadku większej liczby zamężnych córek, a w tym okresie genealogia nie sprzyjała Oporowskim – rodziło się wiele córek. Po przedwczesnej śmierci braci kolejne cząstki dóbr dziedzicznych Oporowskich trafiały więc do majątku innych rodzin (np. Tomickich).

Nieco dłużej pewną pozycję polityczną utrzymał tylko pierworodny syn wojewody łęczyckiego Andrzeja Oporowskiego – Mikołaj, kasztelan wieluński. Podstawą materialną jego działalności publicznej nie były jednak wcale rozdrobnione dobra oporowskie, ani niepewne królewszczyzny, lecz przejęte wraz z ręką Anny z Wieruszowskich obszerne dobra dziedziczne w ziemi wieluńskiej.

Prawdziwą katastrofą dla rodziny Oporowskich okazała się utrata najbogatszej z trzymanych królewszczyzn – starostwa kruszwickiego, do czego doszło po śmierci Stanisława Oporowskiego, w okresie bezkrólewia z lat 1572–1573. Można uznać to wydarzenie za symboliczne, Oporowscy odeszli z grona elity wraz z Jagiellonami, na służbie których tę pozycję uzyskali.

---

[9] Podobne przykłady porzucania karier kościelnych zdarzały sie także w innych rodzinach, np. Lubrańskich, Ostrorogów czy Opalińskich – zob. Z. Górczak, *dz. cyt.*, s. 377.

[10] O stosowanych metodach zapobiegania rozdrobnieniu majątku i nietrwałości fortun możnowładczych oraz majątków średniozamożnej szlachty na przełomie XV i XVI w. zob. np. Z. Górczak, *dz. cyt.*, s. 376–382; A. Szymczakowa, *Nobiles Siradienses*…, s. 484–487.

TABLICE GENEALOGICZNE

skróty zastosowane w tablicach genealogicznych:

* – urodzony
~ – małżeństwo
† – zmarł
1 v. – primo voto
2 v. – secundo voto
adm. – administrator
arch. – archidiakon
brzez. – brzeziński
c. – córka
chor. – chorąży
diec. – diecezja
dobrzyń. – dobrzyński
gen. – generalny
gnieźń. – gnieźnieński
h. – herbu
inowrocł. – inowrocławski
kal. – kaliski
kan. – kanonik
kancl. – kanclerz
kaszt. – kasztelan
kowal. – kowalski
krak. – krakowski
kruszw. – kruszwicki
łęcz. – łęczycki
łow. – łowczy
mn. – mniejszy
N. – nieznanego imienia
ok. – około
p. – przed rokiem
pczas. – podczaszy
pis. – pisarz
pkancl. – podkanclerzy
pkom. – podkomorzy
pkon. – podkoni
pręd. – podsędek
pstol. – podstoli
sand. – sandomierski
schol. – scholastyk
sta – starosta
w. – wzmiankowany(-a) w latach
więk. – większy
włocł. – włocławski
woj. – wojewoda
ziem. – ziemski

Tablica 1. Hipotetyczni antenaci i pierwsze pokolenia Oporowskich

Strzesz
stolnik krak. (1210-17)
cześnik krak. (1223-27)
cześnik sand. (1228-29)

Budzisław Strzeszkowic
z Ostrowska, w. 1241
sędzia łęcz. (1246-57)

Strzeszek Budzisławic
wojski łęcz. (1246)
cześnik łęcz. (1248, 1255)
kaszt. spicymierski
(1252, 1255)

Bogusław
sędzia łęcz. (1302)

Stefan z Oporowa
włodarz łęcz. (1339)
chor. łęcz. (1340-46)
sędzia łęcz. (1358-70)

Bogusław z Oporowa
w. 1363
† p. 20 II 1388
~ Helena z Bedlna h. Rola

Sulimowie
z Oporówka (*Małego Oporowa*)

N. z Oporowa
† p. 1398
~ Jachna z Chodowa
h. Nałęcz

Elżbieta
† 1425-26
~ Mikołaj z Lubrańca
h. Godzięba

Bogusław z Oporowa
kan. gnieźń. płocki łęcz.
arch. łęcz. (1369-74)
schol. łęcz. (1377-98)

Włodzimierz z Oporowa
pstol. łęcz (1370-87)
sędzia łęcz (1387-91)
~ N., siostra Aleksandra
z Gieczna h. Topór, stolnika łęcz.

Mikołaj z Oporowa
pkon. łęcz. (1392-94)
łow. mn. łęcz. (1394-1411)
pkom. łęcz. (1411-19)
sta łęcz. (1418-20)
woj. łęcz. (1419-25)
~ Krystyna, c. Przedpełka ze
Służewa h. Pomian (ok. 1403)

Tablica 2

Wolimir
biskup kujawski
(1258-75)

Włodzimierz
pręd. łęcz. (1349-70)
† p. 1374
~ N. z Konar h. Awdaniec

Sulimowie
ze Sławoszewa i Dalikowa

N. z Krzyżanowa

Luchna
† p. 1406
panna

Mścichna
† po 1409
~ Grot z Borowa
h. Rawa

Franek z Krzyżanowa
pręd. łęcz. (1374-97)
† po 4 I 1397

Elżbieta
† po 1395
~ Świętopełk
z Sułkowic h. Lis

Anna
† po 1425
~ Bernard
ze Zdun h. Dołęga

Sulimowie
z Krzyżanowa i Szydłowa

Tablica 2. Potomkowie wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa (zm. 1425)

Mikołaj z Oporowa
pkon. łęcz. (1392-94)
łow. mn. łęcz. (1394-1411)
pkom. łęcz. (1411-19)
sta łęcz. (1418-20)
woj. łęcz. (1419-25)
~ Krystyna, c. Przedpełka ze Służewa h. Pomian (ok. 1403)

Stefan z Chodowa i Oporowa
pczas. łęcz. (1419-30)
stolnik łęcz. (1431-36)
kaszt. brzez. (1436-54)
sta chęciński (1454)
~ 1. Katarzyna, c. Michała z Kleszczyna (1409-27)
2. Anna (1437),
† po 1479

Chodowscy h. Sulima

Władysław z Oporowa
* 1393/1395
doktor dekretów, profesor (1420) i rektor Akademii Krakowskiej (1426),
pkancl. koronny (1429-34)
biskup włocł. (1434-49)
arcybiskup gnieźń. i prymas Polski (1449-53)
† 11 III 1453

Jan z Goślubia
† p. 1450
~ 1. N; 2. Dobrochna z Pawłowic (1436),
† po 1479

Goślubscy, *Sempelborscy*, *Bratoszewscy h. Sulima*

Bogusław
ze Służewa i Oporowa
pis. ziem. łęcz. (1426-38)
kaszt. kowal. (1439)
woj. inowrocł. (1440-52)
sta inowrocł. (1452)
~ 1. Katarzyna, c. Floriana
z Korytnicy h. Jelita (1424)
2. Małgorzata, c. Zawiszy
z Gruszczyc h. Poraj (1450)
† po 1470

Służewscy, *Ostrowscy*,
Szrubscy h. Sulima

Mikołaj
z Miłonic i Oporowa
pczas. łęcz. (1432-36)
pstol. łęcz. (1436-50)
stolnik łęcz. (1450-54)
kaszt. brzez. (1455-69)
~ 1. Anna (1425)
2. Anna,c. Mikołaja z Żychlina h. Rola, skarbnika łęcz., wdowa (1454)

Miłońscy i Grocholscy
h. Sulima

Piotr z Oporowa
chor. więk. łęcz. (1434-50)
pkom. łęcz. (1450-53)
sta łęcz. (1448-51)
woj. łęcz. (1454-67)
sta kowalski (1438-42,
1454-62), sta brzeski (1454)
sta kruszw. (1466-67)
† 2 V 1467
~ Pietrusza, c. Piotra z Kniehynic
h. Sulima, pstol. sand., sta ruskiego
(1450), † po 1469

Tablica 3

Barbara
~ Sasin ze Szczawina
h. Prawda, kaszt. płocki
lub Sasin Gęba z Trębek
h. Prawda, kaszt. płocki

N. Chrząstowska
w. 1483, panna

Tablica 3. Potomkowie Piotra z Oporowa (zm. 1467)

Piotr z Oporowa
chor. więk. łęcz. (1434-50)
pkom. łęcz. (1450-53)
sta łęcz. (1448-51)
woj. łęcz. (1454-67)
sta kowalski (1438-42,
1454-62), sta brzeski (1454)
sta kruszw. (1466-67)
† 2 V 1467
~ Pietrusza, c. Piotra z Kniehynic
h. Sulima, pstol. sand., sta ruskiego
(1450), † po 1469

Andrzej Oporowski
doktor obojga praw (1462)
kantor włocł. (1460-66)
kan. krak. (1460), kan. gnieźń. (1464)
kan. łęcz. (1464), kan. płocki (1465)
schol. krak. (1465), arch. gnieźń. (1466)
arch. kal. (1466), kan. włocł. (1466)
dziekan łęcz. (1467), biskup elekt płocki
(1470), biskup warmiński (1471-79)
adm. diec. przemyskiej (1476), biskup
przemyski (1479), biskup włocł. (1481)
pkancl. koronny (1481-83)
† ok. 7 V 1483

Jan Oporowski
pis. ziem. łęcz. (1463-69)
sta kruszw. (1467)
kaszt. brzez. (1469-75)
kaszt. brzeski (1475-80)
woj. inowrocł. (1480-84)
sta inowrocł. (1482-86)
woj. brzeski (1484-94)
† 7 II 1494
~ Zofia z Żurawicy h. Odrowąż,
c. Dobiesława kaszt. przemyskiego
(1463) † 16 XI 1493

Tablica 4

Mikołaj Oporowski
kaszt. kruszw. (1465-75)
kaszt. brzez. (1475-80)
kaszt. brzeski (1480)
† 11 I/3 X 1480
~ 1. N, c. Pawła Migdała z Bronowa h. Korab
2. Katarzyna, c. Andrzeja z Gólczewa
i Zakrzewa h. Prawda, kancl. płockiego
(1473) † po 1502

Tablica 5

Zofia
† p. 1472
~ Bartłomiej z Iwanowic i Koźmina
h. Poraj, kaszt. gnieźń. i kaliski
† po 29 VIII 1486

Tablica 4. Potomkowie Jana z Oporowa (zm. 1494)

Jan Oporowski
pis. ziem. łęcz. (1463-69)
sta kruszw. (1467)
kaszt. brzez. (1469-75)
kaszt. brzeski (1475-80)
woj. inowrocł. (1480-84)
sta inowrocł. (1482-86)
woj. brzeski (1484-94)
† 7 II 1494
~ Zofia z Żurawicy h. Odrowąż,
c. Dobiesława kaszt. przemyskiego
(1463) † 16 XI 1493

Andrzej Oporowski
student w Bolonii (1487)
kan. włocł. (1483)
kan. gnieźń. (1488)
sta kruszw. (1494)
dziekan kruszw. (1495)
kan. kruszw. (1499)
pleban w Gębicach i Skulsku
† 7 II 1522

Jan Oporowski
kan. włocł. i pleban w Powidzu
(1487), sta kruszw. (1494)
kaszt. kruszw. (1507)
kaszt. brzeski. (1514)
woj. inowrocł. (1525)
woj. brzeski (1532)
† p. 1 V 1540
~ Zofia Pampowska h. Poronia,
c. Ambrożego woj. sieradz-
kiego i sta gen. Wielkopolski
(1510) † p. 4 VI 1535

Zbigniew Oporowski
sta kruszw. (1494)
† 1499/1501

Erazm Oporowski
student w Krakowie (1532),
kan. kruszw. (1526-28)
sta kruszw. (1540-60)
† 1560
~ 1. Anna Bardzka h. Orla
2. v Konarzewska (1549)

Ambroży Oporowski
sta kruszw. (1540-46)
† p. 1570
~ Elżbieta Jemielska
h. Nieczuja (1550)

Zofia
† 1514
panna

Mikołaj Oporowski
sta kruszw. (1494)
† 1499/1501

Hieronim Oporowski
sta kruszw. (1494)
† 1499/1501

Feliks Jan Oporowski
sta kruszw. (1494)
† 1507/1508

Elżbieta
† p. 1485
~ Jan Kościelecki h. Ogon, kaszt. kruszw., pkom. dobrzyń., sta bydgoski i świecki (1482)

Petronela
† po 1536
~ Jan Starszy Danaborski h. Topór, kaszt. rogoziński i sta nakielski (1483)

Anna
† po 1546
~ 1. Grzegorz Gardzina Lubrański h. Godzięba, I ordynat lubraniecki (1532) † 1533
2. Tomasz Lubrański h. Godzięba, kaszt. brzeski, II ordynat lubraniecki (1533) † 1537
3. Jan Woźnicki h. Junosza, pkom. i sta łęcz. (1540) † 1542
4. Jakub Drzewicki h. Ciołek sta inowłodzki, (1546) † 1563

Zofia
† po 1509
~ Feliks Sierpski z Gólczewa h. Prawda, pkom. płocki (1489-1509)

Helena
w. 1483-1494
norbertanka w Strzelnie

Katarzyna
w. 1508
panna

Tablica 5. Potomkowie Mikołaja z Oporowa (zm. 1480)

Mikołaj Oporowski
kaszt. kruszw. (1465-75)
kaszt. brzez. (1475-80)
kaszt. brzeski (1480)
† 11 I/3 X 1480
~ 1. N, c. Pawła Migdała z Bronowa h. Korab
2. Katarzyna, c. Andrzeja z Gólczewa
i Zakrzewa h. Prawda, kancl. płockiego
(1473) † po 1502

2

Andrzej
Oporowski z Nakonowa
sta kruszw. (1485), kaszt. kruszw. (1505)
kaszt. brzeski (1507), kaszt. łęcz. (1515)
woj. inowrocł. (1523), woj. brzeski (1525)
woj. łęcz. (1532) † 25 VII/20 XII 1542
~ 1. Anna Kościelecka h. Ogon (1485)
2. Katarzyna Górska h. Łodzia (1500)
3. Małgorzata – Dobrochna Gruszczyńska
h. Poraj, 1 v. Pleszewska, 2 v. Wieruszowska
(1507) † po 1521

2

Zofia
† po 1513
~ Kasper Leszczyński h. Wieniawa,
pkom. kal. (1471-1487) † p. 1509

1

Mikołaj Oporowski
łow. sieradzki (1520)
pkom. wieluński (1529)
kaszt. wieluński (1540) † 1561
~ Anna Wieruszowska h. Niesobia (1522)

1

Jan Oporowski
w. 1492-1499

Hieronim Jarosz Oporowski
† po 1556
~ Nawojka Myjomska
h. Niesobia † p. 1577

Ambroży Oporowski
† po 1556

2

Jadwiga
w. 1483 † po 1532
~ Andrzej z Niszczyc h. Prawda,
kaszt. wiski i woj. płocki (1499)

2

Erazm Oporowski
† p. 1540
student w Krakowie (1529)
dworzanin królewski (1533)

Anna
† po 1543
~ 1. Jan Bratoszewski h. Sulima,
skarbnik łęcz. (1532)
2. Wojciech Łobodzki
h. Jastrzębiec (1543)

Zofia
† p. 1585
~ Jan Tomicki h. Łodzia
kaszt. gnieźń. (1551) † 1575

Katarzyna
† p. 1604
~ 1. Wacław Zaręba
z Kalinowej (1561)
2. Jan Dawidowski, sędzia
lwowski (1574) † 1582

Agnieszka
† p. 1554